

Sygn. akt II CSK 263/18

POSTANOWIENIE

Dnia 19 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Jacek Grela

SSN Joanna Misztal-Konecka (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku M. K.
przy uczestnictwie J. D.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 19 września 2019 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
oraz skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w G.
z dnia 7 listopada 2017 r., sygn. akt V Ca (...),

**uchyła zaskarżone postanowienie w punktach II i III,
i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego
rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

1. Sąd Rejonowy w G. postanowieniem z 22 września 2016 r.:

I. ustalił, że w skład majątku wspólnego wnioskodawcy M. K. i uczestniczki J. D. objętego wspólnością ustawową małżeńską wchodzi kilkaset składników majątkowych o różnym charakterze, zwłaszcza nieruchomości, ruchomości i środki pieniężne, o łącznej wartości 1 499 453,86 zł, w tym m.in. samochód osobowy marki V. numer rejestracyjny (...) o wartości 7 200 zł (pkt 7), kwoty stanowiące równowartość zbytych pojazdów (pkt 8, 11), zbytych nieruchomości (pkt 12-13), kwoty stanowiące równowartość zapasów towarowych w ramach działalności gospodarczej prowadzonej przez każdego z małżonków (pkt 14, 15), kwoty stanowiące równowartość prawa własności pawilonów i ruchomości (pkt 16-17, 20-22, 34-36), kwota 505 001,13 zł stanowiąca pożytki z tytułu prowadzonej w okresie od 1 sierpnia 2008 r. do 31 grudnia 2015 r. przez M. K. działalności gospodarczej H. w B. przy ul. M. (pkt 18), kwota 37 829,37 zł stanowiąca pożytki z tytułu prowadzonej w okresie od 1 sierpnia 2008 r. do 29 grudnia 2013 r. przez J. D. działalności gospodarczej H. w G. przy ul. M. (pkt 19);

II. ustalił, że strony poczyniły nakłady o wartości 59 787 zł z majątku wspólnego stron na majątek osobisty M. K. - nieruchomość objętą księgą wieczystą prowadzoną przez Sąd Rejonowy w G. numer (...);

III. ustalił, iż strony poczyniły wydatki w kwocie 466 661,38 zł z majątku wspólnego stron na majątek osobisty J. D. - nieruchomość objętą księgą wieczystą prowadzoną przez Sąd Rejonowy w G. numer (...)

IV. ustalił, iż M. K. osiągnął korzyść majątkową z posiadania składnika majątkowego opisanego w punkcie I ppkt 1 postanowienia w kwocie 133 826 zł;

V. dokonał podziału majątku wspólnego M. K. i J. D. w ten sposób, że: na własność M. K. przyznał składniki majątkowe opisane w punkcie I ppkt 1, 2, 7-11, 14, 18, 20-23, 37-197 postanowienia - wszystkie składniki o łącznej wartości 1 136 646,80 zł, zaś na własność J. D. przyznał składniki majątkowe opisane

w punkcie I ppkt 3-6, 12, 13, 15-17, 19, 24-36 postanowienia - wszystkie składniki o łącznej wartości 362 807,06 zł;

IV. zasądził od M. K. na rzecz J. D. tytułem dopłaty jej udziału w majątku wspólnym kwotę 317 278,68 zł płatną w dwóch ratach;

V. umorzył postępowanie w pozostałym zakresie;

VI. uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w G. z 31 sierpnia 2015 r. w przedmiocie zwolnienia uczestniczki J. D. od kosztów postępowania;

VII. ustalił, iż wnioskodawca M. K. i uczestniczka J. D. ponoszą koszty zastępstwa procesowego we własnym zakresie;

VIII. ustalił, iż strony ponoszą koszty postępowania po 1/2 części, pozostawiając ich szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu.

2. Postanowieniem z 7 listopada 2017 r. Sąd Okręgowy w G.:

I. sprostował z urzędu oczywistą omyłkę pisarską w postanowieniu Sądu Rejonowego w G.. z dnia 22 września 2016 roku w sprawie I Ns (...) w ten sposób, iż punktowi IV postanowienia po punkcie V nadał numer VI, punktowi V postanowienia po punkcie V nadał numer VII, punktowi VI postanowienia po punkcie V nadał numer VIII; punktowi VII postanowienia po punkcie V nadał numer IX oraz punktowi VIII postanowienia po punkcie V nadał numer X;

II. oddalił apelacje wnioskodawcy i uczestniczki postępowania;

III. oddalił wnioski wnioskodawcy i uczestniczki postępowania o zasądzenie kosztów postępowania za drugą instancję.

3. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy, w szczególności co tego, że w dniu 22 października 1994 r. strony zawarły związek małżeński, zaś wyrokiem Sądu Rejonowego w G. z 1 kwietnia 2009 r. między stronami została ustanowiona rozdzielnosc majątkowa z dniem 1 sierpnia 2008 r.

4. Apelacje obojga uczestników od postanowienia Sądu Rejonowego zostały oddalone. Sąd Okręgowy uznał za bezzasadne zarzuty naruszenia art. 233 K.p.c. i art. 328 § 1 K.p.c., w szczególności podzielił ustalenia faktyczne Sądu

Rejonowego, uznając za zbędne odnoszenie się do poszczególnych konkretnych zarzutów podniesionych przez skarżących. W zakresie pozostałych zarzutów uczestniczki Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że w skład majątku wspólnego nie wchodziło przedsiębiorstwo (zarówno w odniesieniu do działalności prowadzonej przez M. K., jak i w odniesieniu do działalności prowadzonej przez J. D.), a jedynie oboje małżonkowie prowadzili działalność gospodarczą z wykorzystaniem składników majątku wspólnego. Nie podzielił zarzutów co do kwalifikacji nakładów czynionych na majątek osobisty J. D. jako niepodlegających rozliczeniu.

Sąd Okręgowy uznał też za bezzasadne zarzuty wnioskodawcy, który kwestionował możliwość objęcia podziałem przedmiotów istniejących w chwili ustania wspólności ustawowej, ale nieistniejących w chwili dokonywania podziału, jak też pożytków z działalności prowadzonej przez wnioskodawcę po dacie ustania wspólności majątkowej. Opowiedział się też za prawidłowością rozliczenia nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty wnioskodawcy. Analizując problem rozliczenia uczestników w zakresie bezumownego korzystania przez wnioskodawcę z wspólnej nieruchomości uznał roszczenia uczestniczki za w pełni usprawiedliwione, albowiem uczestniczka postępowania nie mogła korzystać swobodnie z rzeczy wspólnej.

5. Od postanowienia Sądu Okręgowego skargi kasacyjne wywiedli wnioskodawca i uczestniczka.

6. Wnioskodawca M. K. zaskarżył to postanowienie w punktach II i III, zarzucając naruszenie art. 31 § 1 K.r.o., art. 207 K.c. w zw. z art. 53 § 2 K.c. w zw. z art. 46 K.r.o. Domagał się uchylenia tego orzeczenia i wydania przez Sąd Najwyższy postanowienia reformatoryjnego, ewentualnie przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

7. Uczestnika J. D. zaskarżyła postanowienie Sądu Okręgowego w punktach II i III, w części oddalającej apelację uczestniczki od postanowienia Sądu Rejonowego w G.. Zaznaczyła zarówno naruszenie przepisów postępowania: art. 378 § 1 K.p.c., art. 233 § 1 w zw. z art. 391 oraz art. 378 § 1 i art. 382 K.p.c. w zw. z art. 13 § 2 K.p.c., art. 278 § 1 K.p.c., art. 279 K.p.c. i art. 162 K.p.c. w zw. z art. 13 § 2

K.p.c., art. 684 K.p.c., jak i naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 3 pkt 2 ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, art. 31 § 2 pkt 1 K.r.o. i art. 36 § 3 K.r.o., art. 46 K.r.o., jak też art. 212 § 2 K.c. w zw. z art. 1035 K.c. i art. 46 K.r.o. Uczestniczka domagała się uchylenia postanowienia Sądu Okręgowego oraz postanowienia Sądu Rejonowego i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

8. W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawcy uczestniczka domagała się jej oddalenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

9. Skargi kasacyjne w przeważającej mierze uznać należy za zasadne, co prowadzi stosownie do art. 398¹⁵ § 1 K.p.c. w zw. z art. 13 § 2 K.p.c. do uchylenia orzeczenia w zaskarżonej części i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

W pierwszym rzędzie należy się odnieść do zarzutów skarg kasacyjnych z drugiej podstawy kasacyjnej, których prawidłowa wykładnia i zastosowanie w sprawie ma zasadnicze znaczenie dla oceny podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia prawa materialnego. Trafnie bowiem dostrzega się, że w razie powołania się przez skarżącego na obie podstawy kasacyjne przewidziane w art. 398³ § 1 K.p.c., Sąd Najwyższy najpierw rozważa zarzuty naruszenia przepisów procesowych, gdyż zasadniczą i pierwszoplanową kwestią jest ocena, czy stan faktyczny tkwiący u podstawy zastosowania przez sąd drugiej instancji w zaskarżonym orzeczeniu stosownych przepisów prawnomaterialnych został ustalony w prawidłowym postępowaniu i tym samym w sposób wiążący Sąd Najwyższy przy rozpatrywaniu zarzutów z zakresu prawa materialnego (art. 398¹³ § 2 K.p.c. *in fine*). To oznacza również, że w razie jednoczesnego powoływania się na obie podstawy kasacyjne, zgłoszenia zarzutu naruszenia prawa materialnego można dokonywać w sposób sensowny dopiero wówczas, gdyby sąd kasacyjny uznał zarzuty skarżącego dotyczące podstawy z art. 398³ § 1 pkt 2 K.p.c. za chybione.

10. W pierwszej kolejności wskazać trzeba, że zasadne są zarzuty naruszenia prawa procesowego sformułowane w skardze kasacyjnej uczestniczki odnoszące się z jednej strony do konstrukcji uzasadnienia sądu odwoławczego,

z drugiej zaś – do zakresu rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy. Art. 328 § 2 K.p.c. ma - przez odesłanie unormowane w art. 391 § 1 K.p.c. i art. 13 § 2 K.p.c. - odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądem drugiej instancji. Zakres jego zastosowania zależy od treści wydanego wyroku (postanowienia) oraz od działań procesowych podejmowanych przez sąd odwoławczy, wynikających z zarzutów apelacyjnych i limitowanych granicami apelacji (art. 378 § 1 K.p.c.). W wypadku orzeczenia oddalającego apelację, wydanego na podstawie materiału zgromadzonego w postępowaniu w pierwszej instancji, bez uzupełniania postępowania dowodowego, sąd odwoławczy nie musi powtarzać dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych; wystarczy stwierdzenie, że ustalenia sądu pierwszej instancji podziela i przyjmuje za własne. Konieczne jest jednak wówczas ustosunkowanie się do wszystkich zarzutów apelacji i wyjaśnienie, dlaczego zarzuty te zostały uznane za bezzasadne lub zasadne, ale nie mające ostatecznie wpływu na treść wyroku lub postanowienia (wyrok Sądu Najwyższego z 19 lutego 1998 r., III CKN 372/97, niepubl.; uchwała Sądu Najwyższego z 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999/7-8/124; wyrok Sądu Najwyższego z 8 stycznia 2002 r., I CKN 978/00, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 21 sierpnia 2003 r., III CKN 392/01, OSNC 2004/10/161; wyrok Sądu Najwyższego z 14 lutego 2013 r., II CSK 292/12, niepubl.). Obowiązkom tym nie sprostał Sąd Okręgowy rozpoznający apelację w niniejszej sprawie.

Pomimo tego, że uzasadnienie postanowienia Sądu Okręgowego jest niezwykle obszerne, najobszerniejszą jego część stanowi powtórzenie ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Rejonowy oraz przytoczenie analizy dowodów i przepisów prawa dokonanej przez ten Sąd. W konsekwencji, pomimo niezwykle licznych zarzutów sformułowanych w obu apelacjach (zwłaszcza zaś w apelacji uczestniczki) Sąd Okręgowy jedynie skrótowo i bez odniesienia do poszczególnych zarzutów wskazał na podzielenie ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Rejonowy. Oczywiście oznacza to z pewnością, że Sąd Okręgowy uznał zarzuty stawiane przez uczestników za bezzasadne, ale brak wyjaśnienia przyczyn tego stanowiska i prezentacji rozumowania Sądu Okręgowego, które doprowadziło do tej konstatacji, uniemożliwia przeprowadzenie kontroli kasacyjnej zaskarżonego postanowienia. Sąd Najwyższy wskazuje, że gdy zarzuty apelacyjne dotyczą

bezpośrednio oceny dowodów i ustaleń faktycznych niezbędne staje się przeprowadzenie przez sąd odwoławczy własnej, gruntownej oceny materiału dowodowego, a przyjęcie za własne ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji wymaga szczegółowego uzasadnienia takiego stanowiska. Niewystarczające jest przytoczenie reguł sądowej oceny dowodów i wyrażenie stanowiska, iż sąd I instancji regułom tym sprostał.

Uwagi powyższe dotyczą w tym samym stopniu naruszenia art. 378 § 1 K.p.c., zgodnie z którym sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. Granicę apelacji określają bowiem m.in. zarzuty apelacyjne. Zadaniem sądu odwoławczego jest ponowne rozpoznanie sprawy, co oznacza konieczność orzekania na podstawie materiału zgromadzonego w toku postępowania przed sądem pierwszej i przed sądem drugiej instancji, prawidłowe zastosowanie prawa materialnego, ale również odniesienie do złożonego środka odwoławczego. W tym bowiem celu na skarżącego nałożono obowiązek związanego przedstawienia zarzutów (art. 368 § 1 pkt 2 K.p.c.), by sąd odwoławczy mógł skoncentrować swoje rozważania zwłaszcza na zagadnieniach – z zakresu prawa procesowego i z zakresu prawa materialnego – istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy i budzących wątpliwości w danej sprawie.

Słusznie zatem zarzuca skarżąca, że Sąd Okręgowy nie odniósł się merytorycznie do zarzutu oparcia ustaleń faktycznych na opinii biegłego niewezwanego przez sąd do jej złożenia w sprawie. Dotknięte jest bowiem niekonsekwencją stanowisko, iż w takim przypadku niezbędne było uprzednie oprotestowanie wykorzystania takiej opinii w trybie art. 162 K.p.c. Uznać trzeba, że albo zarzut czynienia ustaleń faktycznych w oparciu o opinię biegłego nienotyfikowaną stronom jest bezzasadny (ponieważ opinia taka w rzeczywistości została dopuszczona jako dowód w sprawie), albo też doszło do naruszenia przepisów postępowania dowodowego poprzez wykorzystanie ekspertyzy, o której sporządzeniu strony nie miały wiedzy. W tym drugim przypadku zgłoszenie zastrzeżenia w trybie art. 162 K.p.c. nie jest jednak faktycznie możliwe, ani konieczne (wyrok Sądu Najwyższego z 2 marca 2010 r., II CSK 286/09, OSNC 2010/9/125).

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy sąd odwoławczy winien zatem w pełni zrealizować funkcję rozpoznawczą i kontrolną, jaką przypisał mu ustawodawca.

11. Szereg zarzutów zawartych w obu skargach kasacyjnych dotyczy wadliwości popełnionych przez sądy *meriti* przy ustalaniu składu majątku wspólnego uczestników. Wprawdzie stwierdzenie, że orzeczenie – z uwagi na wadliwości uzasadnienia – nie poddaje się kontroli instancyjnej uniemożliwia dokonanie oceny zasadności zarzutów naruszenia prawa materialnego, jednakże w ocenie Sądu Najwyższego należy w sprawie poczynić kilka uwag o charakterze ogólnym.

12. Zagadnienie stosunków majątkowych pomiędzy małżonkami w zakresie objętym wspólnością ustawową od chwili ustania tej wspólności oraz kwestię podziału majątku wspólnego reguluje art. 46 K.r.o., odsyłając w sprawach nieunormowanych przepisami Działu III, Rozdziału I Kodeksu do odpowiedniego stosowania przepisów o wspólności majątku spadkowego oraz dziale spadku, a zatem do art. 1035-1036 K.c., a poprzez te przepisy do art. 197-221 K.c.

Zgodnie z art. 684 K.p.c. w związku z art. 567 § 3 K.p.c. sąd zobowiązany jest do ustalenia w toku postępowania o podział majątku wspólnego składu i wartości tego majątku.

Skład majątku podlegającego podziałowi powinien być ustalany na chwilę, w której ustaje wspólność majątkowa małżeńska, tj. majątek objęty wspólnością małżeńską majątkową przestaje być majątkiem wspólnym i staje się majątkiem, do którego stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego (uchwała Sądu Najwyższego z 27 września 1974 r., III CZP 58/74, OSNC 1975/6/90). Między chwilą ustania wspólności majątkowej małżeńskiej a chwilą dokonywania podziału majątku, który był objęty tą wspólnością, mogą jednak zajść zmiany w stanie jego składników, konieczne jest więc ustalanie wartości tych składników według ich stanu z chwili podziału majątku (uchwała Sądu Najwyższego z 5 maja 1978 r., III CZP 26/78, OSNC 1979/1-2/3). Równocześnie jednak przedmiotem podziału jest majątek objęty wspólnością majątkową małżonków, istniejący w dacie jej ustania (a zatem bez przedmiotów zbytych przed ustaniem wspólności) i w dacie podziału, bowiem decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia

mają okoliczności istniejące w dacie zamknięcia rozprawy (art. 316 K.p.c. w zw. z art. 13 § 2 K.p.c.). Sąd ma obowiązek orzeczenia o przyznaniu jednemu z byłych małżonków istniejących składników majątkowych i dokonania rozliczenia ich wartości. Jeżeli natomiast pewne składniki zostały bezprawnie zużyte lub roztrwonione przez jednego z małżonków, to ich rozliczenie może nastąpić na skonkretyzowane (kwotowo) żądanie poszkodowanego małżonka. Zarówno wysokość szkody, jak i pozostałe przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej winien wykazać zainteresowany (postanowienie Sądu Najwyższego z 26 czerwca 2013 r., II CSK 583/12, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 15 listopada 2017 r., II CSK 98/17, niepubl.). W konsekwencji nie sposób odmówić racji obojgu skarżącym, gdy zarzucają zaliczenie do podlegającego podziałowi majątku składników, które na datę orzekania nie istniały jako ruchomości wchodzące w skład majątku wspólnego, jak też objęcie podziałem środków pieniężnych (a dokładniej dochodów), które w skład majątku nie wchodziły w dacie ustania wspólności majątkowej.

13. Wskazania wymaga jeszcze jeden element związany z zagadnieniem ustalania składu majątku wspólnego. Za utrwaloną należy uznać linię orzecznictwa, zgodnie z którą, jeżeli w orzeczeniu o podziale majątku wspólnego po ustaniu wspólności ustawowej między małżonkami sąd nie objął sentencją tego orzeczenia wszystkich składników majątku wskazanych we wniosku, to wnioskodawcy/uczestnikowi nie przysługuje żądanie uzupełnienia orzeczenia, a tylko apelacja (uchwała Sądu Najwyższego z 17 września 1969 r., III CZP 70/69, OSNC 1970/6/96; uchwała Sądu Najwyższego z 13 lutego 1970 r., III CZP 97/69, OSP 1971/9/167; uchwała Sądu Najwyższego z 7 kwietnia 1970 r., III CZP 5/70, OSP 1971/9/168; uchwała Sądu Najwyższego z 21 lipca 1988 r., III CZP 61/88, OSNC 1989/10/160; postanowienie Sądu Najwyższego z 3 października 2003 r., III CKN 1529/00, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 2 marca 2005 r., III CK 28/05, niepubl.; uchwała Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 2010 r., III CZP 9/10, OSNC 2010/10/136; postanowienie Sądu Najwyższego z 27 lutego 2014 r., II CZ 120/13, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 15 maja 2014 r., II CZ 15/14, niepubl.; uchwała Sądu Najwyższego z 13 maja 2016 r., III CZP 6/16, niepubl.). W licznych orzeczeniach wprost wskazano, że brak zaliczenia przez sąd

jakiegoś składnika majątkowego do majątku wspólnego podlegającego podziałowi nie oznacza pominięcia tego składnika w orzeczeniu, lecz jest rozstrzygnięciem merytorycznie negatywnym, odpowiadającym niezaliczeniu tego składnika do majątku podlegającego podziałowi. Stąd też żądanie zaliczenia tego składnika w skład majątku wspólnego odpowiada zarzutowi niewłaściwego ustalenia składu majątku wspólnego, godzącemu jednocześnie w całość orzeczenia, albowiem prawidłowe ustalenie składu i wartości majątku wspólnego warunkuje także prawidłowość (większości) pozostałych dyspozycji orzeczenia.

Odmienne natomiast sytuacja przedstawia się w odniesieniu do zgłaszanych w toku postępowania działowego żądań rozliczenia nakładów czy wydatków. Ze względu na treść art. 45 § 1 K.r.o. oraz art. 567 § 1 i 3 K.p.c. w zw. z art. 618 K.p.c. i 688 K.p.c. o zwrocie wydatków i nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny sąd orzeka wyłącznie na wniosek, gdyż roszczenia te nie wchodzą w skład majątku wspólnego małżonków. Do rozpatrzenia takiego żądania mają zatem zastosowanie przepisy postępowania procesowego, czego konsekwencją jest również konieczność rozstrzygnięcia przez Sąd o całości tak zgłoszonego żądania w sposób pozytywny lub negatywny. Częściowe uwzględnienie go wiąże się z koniecznością zamieszczenia przez Sąd w postanowieniu orzeczenia o oddaleniu żądania w pozostałym zakresie. Taka praktyka stwarza jasność co do dalszych środków prawnych przysługujących zainteresowanym uczestnikom; postanowienie podlega zaskarżeniu na zasadach ogólnych, w wypadku zaś niepełnego rozstrzygnięcia co do omawianego roszczenia, postanowienie może zostać uzupełnione (art. 351 w zw. z art. 13 § 2 K.p.c.).

14. Zwrócić należy również uwagę, że w sprawie niniejszej sądy *meriti* uznały, że przedmiotem podziału nie są przedsiębiorstwa uczestników, albowiem nie można uznać, by działalność gospodarcza prowadzona tak przez wnioskodawcę, jak i przez uczestnika prowadzona była w oparciu o substrat spełniający wymogi wskazane w art. 55¹ K.c. W konsekwencji objęty podziałem m.in. kwoty stanowiące równowartość zapasów towarowych w ramach działalności gospodarczej prowadzonej przez każdego z małżonków, co wprost wskazuje, że istniejące w chwili ustania wspólności ustawowej składniki majątku wspólnego wykorzystywane w działalności gospodarczej każdego z małżonków w dacie

podziału nie mogły podlegać fizycznemu podziałowi, ponieważ w ramach tejże właśnie działalności gospodarczej zostały (już po ustaniu wspólności ustawowej) zbyte/zużyte.

Równocześnie jednak sądy *meriti* objęły podziałem (a nie np. ewentualnym rozliczeniem w trybie dochodzenia odszkodowania lub bezpodstawnego wzbogacenia) dochody osiągnięte przez każde z małżonków w ramach prowadzenia działalności gospodarczej po dacie ustania wspólności majątkowej, co w istocie stanowi albo wyrażenie stanowiska, że można mówić o wchodzeniu w skład majątku wspólnego przynoszących dochód przedsiębiorstw w rozumieniu art. 55¹ K.c., albo o tym, że określone składniki majątku wspólnego po dacie ustania wspólności majątkowej przynosiły dochód podlegający stosownemu rozliczeniu. Żadne jednak z tych stanowisk nie zostało *expressis verbis* zaprezentowane, a niewątpliwie w każdej z tych sytuacji odmiennie przedstawiają się możliwe do zastosowania zasady ewentualnych rozliczeń uczestników. Co więcej, równocześnie sądy *meriti* uznały za zasadne żądania uczestniczki rozliczenia z tytułu korzystania z nieruchomości stanowiącej współwłasność, w której to nieruchomości prowadzona była przez wnioskodawcę działalność gospodarcza.

Tymczasem z pewnością ewentualne dochody z działalności gospodarczej prowadzonej przez każde z małżonków po 1 sierpnia 2008 r. nie mogłyby być uznane za składnik majątku wspólnego, skoro w jego skład w dniu 1 sierpnia 2008 r. nie wchodziły.

15. Zgodnie z art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw („ustawa zmieniająca”), która weszła w życie dnia 20 stycznia 2005 r., w sprawie niniejszej mają zastosowanie przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu wynikającym z tej ustawy. Składniki majątków istniejące w dniu wejścia w życie ustawy zmieniającej podlegają zaliczeniu do majątku wspólnego albo do majątków osobistych stosownie do przepisów tej ustawy. Jeżeli wspólność majątkowa małżeńska ustała po 20 stycznia 2005 r., do podziału majątku wspólnego małżonków i do zwrotu wydatków i nakładów dokonanych z majątku wspólnego na

majątek osobisty lub z majątku osobistego na majątek wspólny znajdują zastosowanie przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu wprowadzonym ustawą zmieniającą (art. 5 ust 5 pkt 3 *a contrario*).

Wskazać trzeba zatem, że stosownie do art. 45 § 1 K.r.o. każdy z małżonków powinien zwrócić wydatki i nakłady poczynione z majątku wspólnego na jego majątek osobisty, z wyjątkiem wydatków i nakładów koniecznych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód. Może żądać zwrotu wydatków i nakładów, które poczynił ze swojego majątku osobistego na majątek wspólny. Nie można żądać zwrotu wydatków i nakładów zużytych w celu zaspokojenia potrzeb rodziny, chyba że zwiększyły wartość majątku w chwili ustania wspólności. Regulacja ta wprost wskazuje, że ocena wzrostu wartości rzeczy nie może opierać się li tylko na domniemaniu, winna mieć podstawę w ustaleniach faktycznych poczynionych przez sądy *meriti*.

16. Na koniec wreszcie wskazać trzeba, że w postępowaniu o podział majątku wspólnego znajduje odpowiednie zastosowanie norma art. 212 K.c., zgodnie z którą w przypadku sądowego podziału majątku wspólnego pierwszeństwo ma dokonanie fizycznego podziału tego majątku (co w praktyce najczęściej oznacza przyznawanie poszczególnych składników uczestnikom postępowania), w razie potrzeby z wyrównaniem wartości udziałów poprzez dopłatę; jeśli zaś podział fizyczny nie jest możliwy, majątek wspólny może zostać przyznany jednemu z małżonków z obowiązkiem spłaty lub też sąd władny jest zarządzić sprzedaż tegoż majątku.

W ocenie Sądu Najwyższego, dzieląc co do istoty pogląd, że sąd nie może przyznać uczestnikowi postępowania prawa majątkowego bez jego zgody i zasądzić od niego na rzecz innego uczestnika spłaty lub dopłaty (postanowienie Sądu Najwyższego z 4 listopada 1998 r., II CKN 347/98, OSNC 1999/6/108; postanowienie Sądu Najwyższego z 14 listopada 2012 r., II CSK 187/12, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 16 września 2016 r., IV CSK 763/15, OSNC 2018/B/26), odpowiednie stosowanie w postępowaniu o podział majątku wspólnego regulacji art. 212 K.c. nie oznacza, że w odniesieniu do każdego ze składników majątkowych wchodzących w skład majątku podlegającego podziałowi

konieczne jest uzyskanie zgody zainteresowanego uczestnika, któremu ta rzecz lub prawo ma przypaść. Tak restrykcyjne stanowisko prowadziłoby bowiem do wniosku, że dokonanie fizycznego podziału majątku wspólnego możliwe jest tylko w przypadku zgody wszystkich uczestników na zaproponowany sposób podziału. Co więcej, mogłaby zaistnieć sytuacja, w której sąd podzieliłby kilka, kilkadziesiąt czy kilkaset składników majątkowych, a co do jednego – choćby o relatywnie niewielkiej wartości – zarządzałby sprzedaż.

17. Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy postanowił jak w sentencji.

aj

l.n